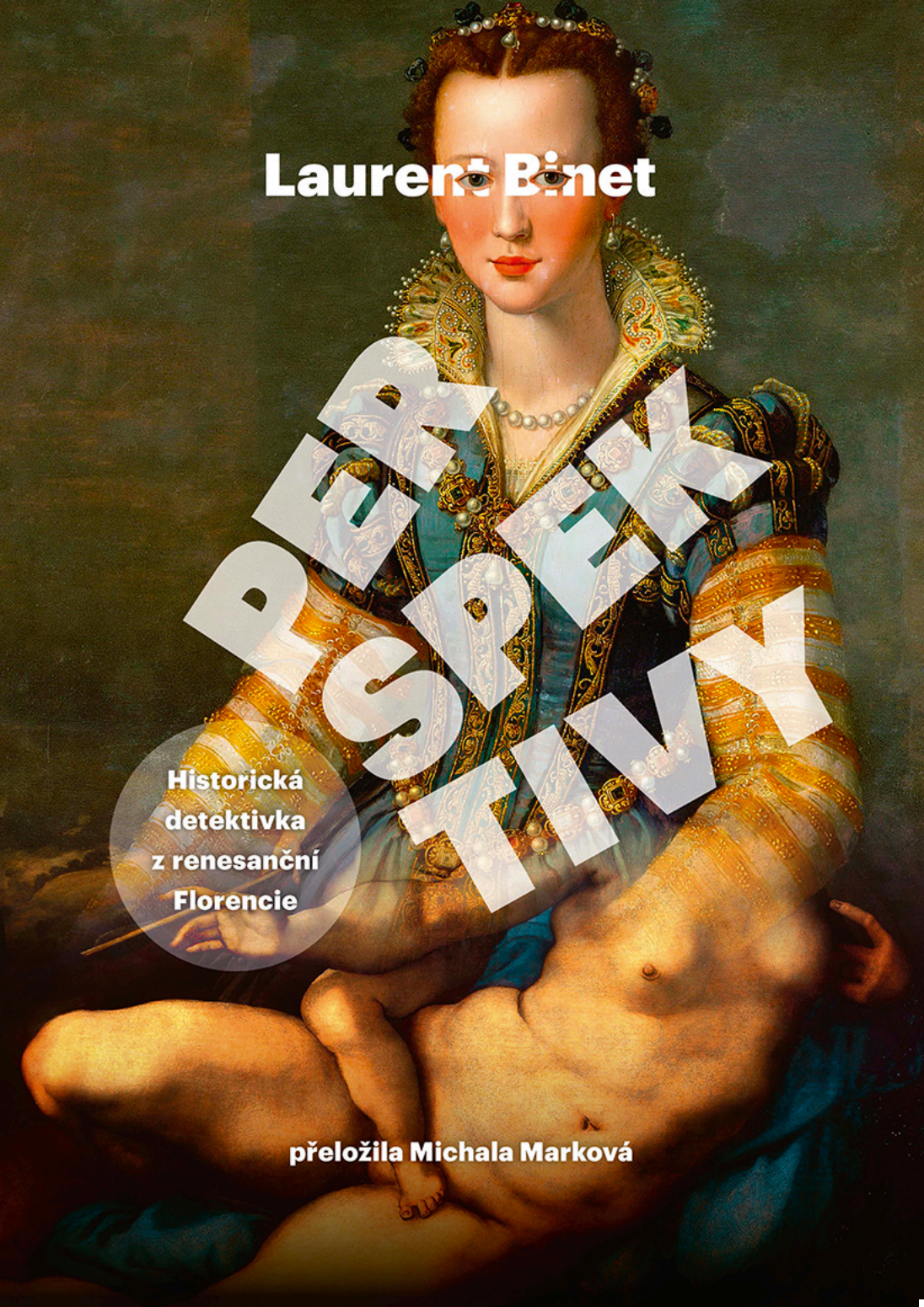

Laurent Binet

PERSPEKTIVY

Historická detektivka z renesanční Florencie

přeložila Michala Marková

ARGO

PERSPEKTIVY

Laurent Binet

PERSPEKTIVY

přeložila Michala Marková

Argo

Czech edition © Argo, 2024
© Éditions Grasset & Fasquelle, 2023
Translation © Michala Marková, 2024

ISBN 978-80-257-4423-9 (váz.)
ISBN 978-80-257-4486-4 (e-kniha)

„Zkuste tedy z mých slov
a mých barev odhalit, kdo jsem."
Orhan Pamuk, *Jmenuji se Červená*

„Umění nastaly krušné časy."
Michelangelo, dopis otci

Předmluva

Když nic jiného, alespoň se nebude říkat, že nedovedu uznat chybu.

Můj náhled na Florenťany býval velmi vyhraněný: měl jsem je za lidi rozumné, vychované a zdvořilé, ba roztomilé, ale postrádající vášeň, neschopné prožívat tragédie a podléhat šílenství. Jen pohleďte na Boloňu, Řím nebo Neapol! Proč asi (myslel jsem si) Michelangelo ze svého rodného města uprchl a už se tam nikdy nevrátil? Protože Řím, byť na něj Michelangelo celý život dštil síru, byl právě tím zřídlem, které potřeboval. A další? Dante, Petrarca, da Vinci, Galileo? Samí odrodilci a exulanti. Florencie plodila génie, ale pak je buď vyháněla, nebo si je nedovedla udržet, a tak po oslnivém středověku o svůj lesk přišla. Mně osobně by se bývalo zamlouvalo žít v dobách guelfů a ghibellinů, ale později už rozhodně ne, protože jsem měl za to, že po roce 1492, kdy zemřel Lorenzo Nádherný, všechna tamější záře vyhasla. Mnich Savonarola nejen že zavraždil krásu, když úředně přikázal Botticellimu, aby spálil svoje obrazy, ale také úplně rozbil zdejší smysl pro ideály, protože idealismus zredukoval na svůj omezený fanatismus.

Co tu zbylo, když odešel Leonardo a po něm Michelangelo? Nebo spíš *kdo* tu zbyl? O Pontormovi, Salviatiovi, Cigoliovi a jim podobných jsem nikdy neměl valného mínění, a Bronzino mi s těmi svými porcelánovými odstíny a tvrdou manýrou vždycky přišel moc suchopárný a chladný. Byl jsem toho názoru, že žádný z těchto manýristů nesnese srovnání s kýmkoliv z boloňské školy, a Vasari, který nám ty svoje florentské malíře uměl tak dobře prodat,

mi byl leda k smíchu. Osobně jsem choval zbožnou úctu ke Guidu Renimu, o kterém jsem soudil, že lidstvu přinesl krásu nejvyšší úrovně. Florenťanům jsem byl ochotný přiznat, že uměli kreslit, ale vyčítal jsem jim, že jim chybí výraz. Všechno dělali spořádaně a uhlazeně. V podstatě jsem si víc vážil kteréhokoliv z Holanďanů.

Přiznávám, že jsem se mýlil – a z mé zaslepenosti mě vytrhlo právě to, co vám teď budu vyprávět. Neboť vidět znamená myslet. I divák si musí svůj obraz zasloužit. Byl jsem zabedněný, a byť se na tom mnoho nezměnilo, dnes jsem aspoň ochotný přiznat každému, co jeho jest: Florencie v polovině 16. století byla tyglíkem, ve kterému bublaly vášně, i živnou půdou, na které se dařilo géniům – a tím se samozřejmě vše vysvětluje. Inu, manýra!

Nuže, před několika lety jsem navštívil Toskánsko, a když jsem se v Arezzu u jednoho stánku přehraboval v suvenýrech a hledal nějaký pro přátele ve Francii, jednoruký antikvář mi místo etruské sošky nebo něčeho podobného nabídl svazek starých, zažloutlých dopisů. Nedůvěřivě jsem si k nim přičichl, požádal jsem, jestli bych si je mohl prolistovat a přesvědčit se tak o jejich pravosti, a on mi to dovolil. U třetího dopisu jsem vytáhl portmonku a draze mu za celý balíček zaplatil. V italských dějinách šestnáctého století se vyznám, a tak se domnívám, že to, co tyto dopisy obsahují, je nejen šokující, ale také dokonale pravdivé. Vrátil jsem se do hotelu a příběh, který následuje, jsem přečetl na jeden zátah.

Ano, skutečně se jedná o příběh, a ať už ony dopisy trpělivě uspořádal kdokoliv, provedl tuto obdivuhodnou a nezměrnou archivářskou práci neomylně: dopisy tvoří celek, který jsem hltal až do svítání a jejž jsem hned ráno začal číst znovu. Už ze začátku jsem pochopil, proč se dotyčný rozhodl dopisy shromáždit. A na konci mi bylo jasné, proč se rozhodl uchovat je v tajnosti. Odhalují totiž něco natolik neslýchaného, že skutečný dosah celé věci posoudí až historici. Víc teď neprozradím: vědomí, že každý čtenář této korespondence si prožije stejné pocity jako já, totiž ještě umocnilo konsternovaný údiv, který jsem prožíval po jejím dočtení.

Jiný důvod to mé neodolatelné nutkání přeložit ji z toskánštiny nemělo – alespoň myslím.

Tento překlad, kterému jsem věnoval mnoho péče, mi trval celé tři roky. Rád bych teď, po jeho dokončení, věřil, že moje znalost italského jazyka a dějin mi umožnila co nejvěrněji vystihnout když ne samotný styl, pak alespoň ducha jednotlivých pisatelů. Jestli však čtenář nalezne v textu chyby nebo se podiví banálnímu výrazu, pak ať laskavě vezme v potaz, že za ně možná nemohu já – nebo že jsou naopak záměrné, protože tu jde také o to, aby byla tato toskánská korespondence ze 16. století srozumitelná pro dnešního francouzského čtenáře, který nepochybně s tak vzdáleným, a troufám si říci zapomenutým obdobím není obeznámen. S ohledem na pohodlné čtení jsem letopočty přizpůsobil našemu gregoriánskému kalendáři: byl-li tedy některý dopis datován do ledna nebo února 1556, datum jsem s vědomím, že ve Florencii nový rok začínal teprve 25. března, opravil na 1557. Naopak jsem se obešel bez poznámek pod čarou, které sice mají tu výhodu, že staví na odiv editorovy znalosti, ale zároveň i tu nevýhodu, že čtenáře vytrhnou do přítomného času a místa. Co tedy potřebujete vědět? Jen to, že celý příběh se odehrává ve Florencii v době jedenácté a poslední italské války.

Rozhodl jsem se ale udělat dobrý skutek, a i když jsem byl ve velkém pokušení hodit vás do vody, aniž byste se předem naučili plavat, předkládám vám seznam pisatelů – málem jsem řekl postav! –, abych vám usnadnil četbu, která vám, jak doufám, připomene rozměrný obraz či přesněji řečeno fresku na zdi italského kostela.

B.

SEZNAM PISATELŮ

Cosimo Medicejský: florentský vévoda z mladší větve Medicejských. K moci se dostal dílem náhody v roce 1537, když Alexandra Medicejského zavraždil jeho bratranec Lorenzo řečený Lorenzino.

Eleonora Toledská: florentská vévodkyně, neteř Ferdinanda Álvareze z Toleda, vévody z Alby a místokrále neapolského, který je toho času ve válce s Francií a Římem ve službách císaře Karla V. a jeho syna Filipa II., krále španělského.

Marie Medicejská: nejstarší dcera vévody a vévodkyně.

Kateřina Medicejská: francouzská královna, manželka krále Jindřicha II., právoplatná dědička florentského vévodství.

Piero Strozzi: francouzský maršál, bratranec Kateřiny, syn republikána Filippa Strozziho, kterého Cosimo nechal popravit, vůdce *fuoruscitiů* (jak se říkalo florentským exulantům), velký Cosimův rival a nepřítel ve věci vlády nad Toskánskem.

Giorgio Vasari: malíř, architekt a autor knihy *Životy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů*, blízký rádce Cosima, který mu svěřuje další a další zakázky, mezi nimi i velkou renovaci paláce Signorie.

Vincenzo Borghini: historik a humanista, převor špitálu Neviňátek, velký přítel Vasariho, s nímž spolupracoval na druhém dílu jeho *Životů*.

Michelangelo Buonarroti: sochař, malíř, architekt a básník, pověřený dokončením stavby římské baziliky svatého Petra.

Agnolo Bronzino: malíř, bývalý žák a velký přítel Pontorma, oficiální portrétista rodiny Medicejských.

Sandro Allori: malíř, Bronzinův žák a asistent.

Giambattista Naldini: malíř, Pontormův žák a asistent.

Sestra Plautilla Nelliová: převoryše kláštera svaté Kateřiny Sienské, malířka, stoupenkyně učení mnicha Girolama Savonaroly (1452–1498).

Sestra Kateřina de' Ricci: převoryše kláštera Prato, přesvědčená stoupenkyně Savonaroly, přítelkyně a modelka výše řečené.

Sestra Petronilla Nelliová: sestra Plautilly.

Benvenuto Cellini: zlatník, sochař a dobrodruh, autor bronzového Persea, který stojí ve Florencii na náměstí Signorie vedle Michelangelova Davida.

Malatesta de' Malatesti: páže florentského vévody.

Marco Moro: dělník, Pontormův drtič barev.

Herkules d'Este: vévoda z Ferrary, otec neblaze proslulého Alfonse d'Este, který později inspiroval Roberta Browninga k napsání slavné básně *Má poslední vévodkyně.*

Giovanni Battista Schizzi: regent milánského vévodství.

Pavel IV.: papež od roku 1555. Pocházel z významného neapolského rodu Carafů a původně stál v čele římské inkvizice. Zapřisáhlý nepřítel protestantů, židů, umělců a knih (stvořil *Index librorum prohibitorum*). Spojenec Francie v boji proti Španělům. Díky jeho